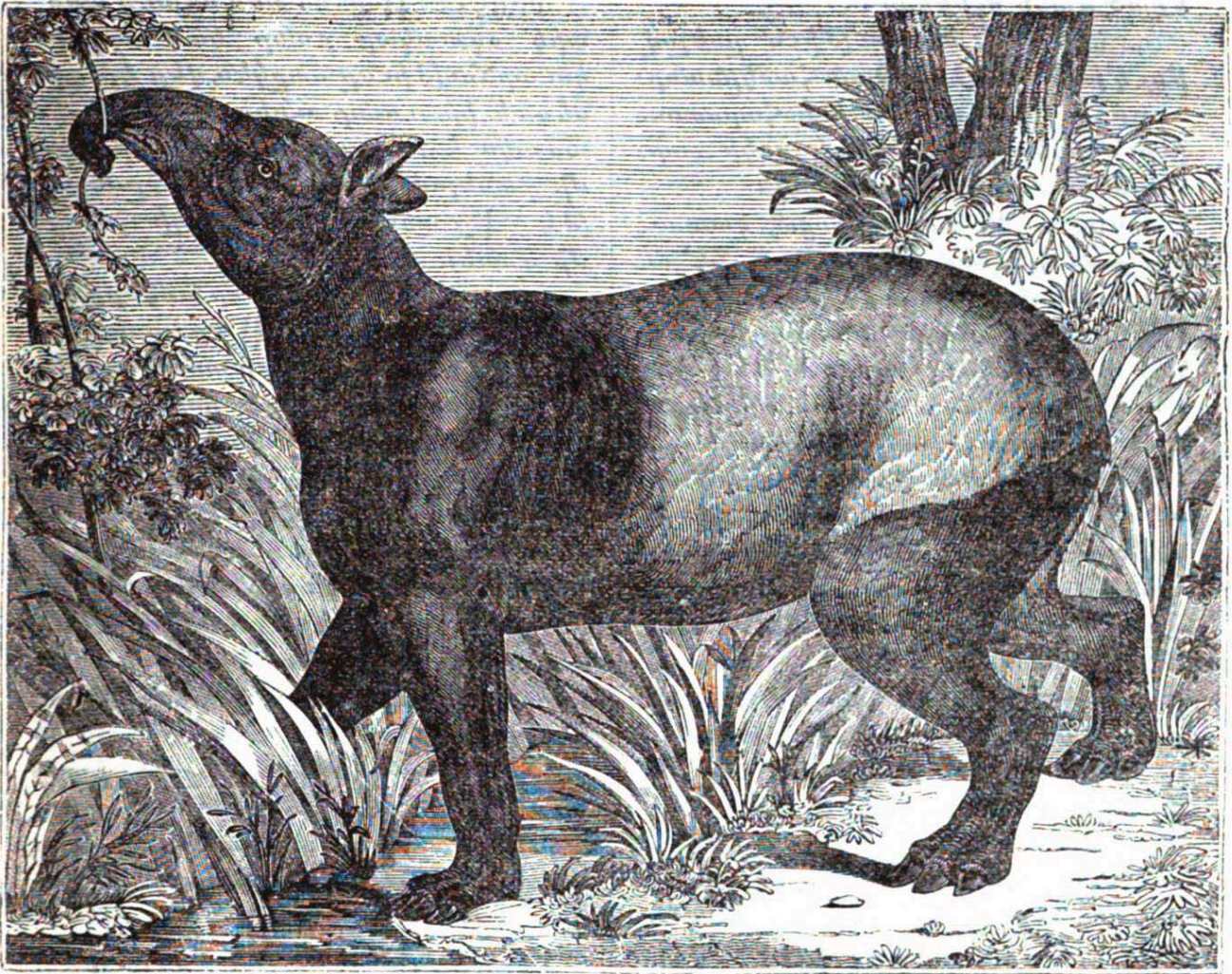

(Թափիր :

որուն մարմինը արևելեան Հնդկաստանի անգղիական ընկերութեան թանգարանին մէջ պահուած է :

Վաղղիայի Վանկրտոք գաւառին մէջ՝ գետին տակէն գտնուեցան այնպիսի ոսկորներ որ հիմակուան թափիրին ոսկորներուն շատ նման են : Երբեք ալ Վաղղիայի Վանաքաղաքին մօտիկ գետին տակէն գտնուած են այնպիսի ակուաներ որ հիմակուան թափիրին ակուաներունըման են , բայց աւելի խոշոր : Վիւ վիէ ան ակուաներուն նայելով՝ կ'ըսէ թէ կենդանոյն մարմինը մեծ ռնգեղջիւրի մը չորսին չափ խոշոր եղած պիտի ըլլայ :

Վերիկայէն բերուած առջի ողջ

թափիրը մեռած է 1828ին Վանորայի մէջ կենդանաբանից ընկերութեան պարտէզը : Երբ ընկերութիւնը 1835ին ուրիշ մըն ալ ունէր :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Այսպէս ինչպէս հարստութեան վրայ :

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ . — Ըսէ տեմեմ, մարդըս ըստ աշխարհի ալ երջանիկ ըլլալու համար ինչ պէտք է ունենայ :

ԱՇԱԿԵՐՏ . — Մաքուր խղճմտանք , լաւ առողջութիւն , և բաւական հա-

ըրստուութիւն, որ կարենայ գոնէ պէտք եղած բանն ունենալ :

ԴԱՍՏ . — Հարստութիւն ըսելով ինչ կ'իմանաս, առաջ անհասկընանք :

ԱՇ . — Եւ կարծեմ թէ հարստութիւն ըսելով կ'իմացուի ոսկի, արծաթ կամ ինչ և իցէ ստակ :

ԴԱՍՏ . — Ի՞նչ որ ատոնցմէ զատ ուրիշ բան հարստութիւն չըլլար նէ՝ ամէնքս անօթի ծարաւ կը մեռնէինք : Եւ կը Լճաբիայի անապատներուն մէջ պապակելով քալած ատենը սընտուկով ոսկի ալ ունենայ նէ՝ աչքին բան չերևնար . և անոր տեղը մէկ գաւաթ ջուրը իրեն համար գանձ կ'արժէ : Եւրկու հոգին աւակոծուածեամբ անբնակ կղզի մը ելան . մէկը հետը պարկ մը պաքսիմատ ունէր, մէկալը պարկ մը ոսկի . ըսէ տեսնեմ, ասոնց մէջ որը հարուստ է :

ԱՇ . — Տարակոյս չկայ թէ պաքսիմատին տէրն է հարուստը . բայց մենք ոչ անբնակ կղզի մը ընկած ենք, ոչ աւազոտ անապատի մէջ մոլորած ենք . մենք բազմութեան մէջ կը բնակինք . ուստի ոսկին ու արծաթը թէպէտ ան մարդիկներուն անօգուտ են, բայց մեզի համար հարստութիւն են . վասն զի անոնցմով մեզի պէտք եղած բաները կը ճարենք :

ԴԱՍՏ . — Իրաւ է . միայն թէ դիմացինդ ալ ուզենայ ատ ոսկին կամ արծաթը առնուլ : Ի՞նչ որ, օրինակի համար, մէկը քեզի տասը հազար դահեկան՝ կամ թէ ընկուզէ գրասեղան մը բերէ, ու պարտաւորէ զքեզ որ երկուքն ալ քովդ պահես, կ'առնեն ան սեղանը կամ ստակը թէ չէ :

ԱՇ . — Եղանք կ'առնեմ, ինչո՞ւ չէ . որչափ ալ գէշ ըլլայ՝ բանի մը կը բերեմ . բայց ստակը չեմ գիտեր թէ առնեմ նէ ինչ ընեմ :

ԴԱՍՏ . — Հապա թէ որ ան ստրկին տեղը մէկը զքեզ կառքով կամ նաւակով պտրտցընէր, կամ թէ տեսնելու տեղ մը տանէր առանց ստրկի՝ ալ ազնի չէր ըլլար :

ԱՇ . — Ի՞նչ ըսել է . ըրած զօրսան .

քըս քովս կը մնար :

ԴԱՍՏ . — Եւրեմն տես որ մէկ պղծտիկ օգտակար բանը կամ պղտիկ զուարճութիւնը ստրկէն վեր կը դրնես . և իրաւունք ունիս : Եւսով պոսին առակն է, որ աքաղաղը մարգրիտ մը գտնելով՝ մէկդինետեր է, ըսելով թէ “ Լաղէկ էր որ կորեկի հատիկ մը գտնէի ” :

ԱՇ . — Ի՛նչ աս կայ որ ամէնքը ինծի պէս չեն մտածեր : Եւր դրացիներէն մէկը անցած օրերը անօթութեանէ ու պաղէն մեռեր է ըսին . ետքի օրը՝ հոգին բերանը եկած՝ իր անտուկին քովը գնացեր է սողալով, որ ունեցած ոսկիները համրէ . վասն զի շատ ստրկի տէր է եղեր . ու մէկ դահեկան մը չէ հանած անտուկէն որ փայտ ու հաց գնէ որ չմեռնի : Հիմա ան ստակները ան անխելք ագահին համար միթէ հարստութիւն չեն սեպուիր :

ԴԱՍՏ . — Իսենդին դիզած քարի կտորուանքն ալ նոյնչափ հարստութիւն են՝ որչափ ան ագահին ստակը . միթէ խենդերուն ըրածը մարդուս կանոն կրնայ ըլլալ :

Ի՛նչ կայ որ ագահն ալ ուրիշներուն պէս առջի բերանանշուշտ միտքը դրած կ'ըլլայ, թէ ան ստրկով ինքը ատենով հանգիստ և ուրախ պիտի ապրի . և այսպէս խելքը միտքը միջոցին տալով վախճանին չէ հասած . անոր խեղճ մահը մեզի խրատ պիտի ըլլայ : Եւ չափ մարդիկ կան որ խելացի կ'երևնան, և սակայն քիչ շատ՝ ան անխելքին կը նմանին : Ի՛նչք մեր խօսքին՝ հիմա դուն ինչ կը մտածես :

ԱՇ . — Ի՞նչ ալ ըսէք՝ ինծի կ'երևնայ թէ առանց ստրկի բան չըլլար . չէ նէ՝ ինչով պիտի գտնենք ան կառքը, ան նաւակը, ան գրասեղանը, և մարդուս ամէն պէտք եղած բաները :

ԴԱՍՏ . — Եւրեմն միտքդ դրած ես թէ առանց ստրկի մարդս ոչ ապրուստ կը գտնէ, ոչ հագուստ և ոչ զուարճութիւն . անանկ է նէ ինչպէս կ'ապրէին մարդիկ ոսկիի արծաթի հան-

քերուէն գտնուելէն առաջ :

ԱՇ. — (Յայտնի բան է որ . . . ինչ ըսել է թէ ինչպէս կ'ապրէին . մեր կերած ըոսկի չէ , մեր խմածը արծաթ չէ : Իրաւ որ ես ալ չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ համար առանց ստրկի մարդիկ ոչ գետին կը բանին , ոչ փայտ կը կըտրեն , և ոչ կտաւ կը գործեն . ինծի կ'երևնայ թէ ստակ ըլլար չըլլար՝ մարդս ապրուստ կրնար գտնել :

ԴԱՍՏ. — Իայց տեսնենք թէ նոյն պէս երջանիկ ալ կրնա՞ր ըլլալ թէ չէ . վասն զի մարդուս մտքին վայելմունքն ալ պէտք չէ մոռնանք : Երբեք առանց ստրկի ալ մարդս գիտուածան ետեւէ կրնա՞ր ըլլալ . արդեօք կրնա՞ր աշխատանքը ձգել երբեմն , ու քիչ մը զուարճուածան հետ ըլլալ , կամ ժողովարաններու մէջ օգտակար խօսակցութեամբ մը ատեն անցընել :

ԱՇ. — Ինչո՞ւ պիտի չկարենայ . . . Երտակն ըսեմ , հրամանքնիդ զիս համոզեցիք թէ մարդս առանց ստրկի ալ կրնայ ապրիլ ու զուարճանալ . բայց չեմ հասկընար թէ ինչո՞ւ համար ամէն մարդ ստակ վաստրկելու ետեւէ է . ստակ կ'ըսէ ու կ'երթայ :

ԴԱՍՏ. — (Է . անոնց բուն փրնտաւածը ստակը չէ , հապա ստրկով գնելիքն է : () Երինակի համար , դուն նոր կօշիկ մը առնելու համար տասուերկու դահեկան ուղեցիր հօրմէդ երեկ . քու վախճանդ տասուերկու դահեկան ունենալ էր՝ թէ զոյգ մը կօշիկ : Ի՞նչուակիր մը իր աշխատանքին փոխարէն տասը փող կ'ուզէ քեզմէ . նոյն բանը չէ՞ր որ տասը փողի հաց ուզէր . և մի թէ նոյնպէս գոհ չէ՞ր ըլլար՝ թէ որ դուն աշխատանքը յանձն առնուիր , ու երթայիր հացածախէն հացը առնէիր բերէիր իրեն : Երեմն կը տեսնես որ փրնտաւածը՝ չէ թէ ստակն է աս բաներուս մէջ , հապա կօշիկը՝ հացն ու աշխատանքն է :

ԱՇ. — Այնպիսի է . հիմա հասկըցայ թէ միայն ստակը չէ հարստութիւն . մանաւանդ թէ ուրիշ բաներ աւելի հարստութիւն են՝ քան թէ

ստակը : Իայց 'ի հարկէ ստակն ալ օգուտ մը ունի :

ԴԱՍՏ. — Ինչ ըսել է . օգուտն աս է որ անով երկրիս բերքերը և մարդուս ձեռագործները աւելի դիւրաւ ձեռքէ ձեռք կ'անցնին՝ ամէն մարդուն իր կարօտութեանը համեմատ : Իայց ուրախ եմ որ դուն հասկըցար թէ ճշմարիտ հարստութիւն միայն ստակը չէ , հապա որ և իցէ բան՝ որ միզի օգտակար ու հաճոյ կրնայ ըլլալ , և կրնայ ուրիշ բանի հետ փոխուիլ : Եւստի ցորենը , խաղողը , փայտը , օգտակար գրքերը և ասոնց նման բաները բոլոր հարստութիւն են :

ԱՇ. — Հապա օդը , լոյսը , ջուրը հարստութիւն չեն :

ԴԱՍՏ. — Եսոնք ալ իրաւցընէ հարստութիւն են . միայն թէ բնական հարստութիւններ են՝ որ ամէնմարդ հաւասար կը վայելէ . և մէկը չկրնար իրեն սեպհականել , կամ ուրիշի ծախել , և կամ փոխոց ընել . ուստի ասոնք բուն հարստութեանց կարգը չեն սեպուիր : — Եսչափս այսօր բաւական է . ուրիշ անգամ կը տեսնենք թէ հարուստը աղքատէն ինչով կը տարբերի :

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Սկզբունք երկրագործութեան :

ԺԱ

Պետինը հերկելու գործիքներուն վրայ :

Հ. ՍԱՐԴՈՒՑԱՆԻ երկիր մը ինչպէս պատրաստելու է .

Պ. Երկիր մը պատրաստելու համար տեսակ տեսակ գործողութիւններ կան ընելու . և անոնց վախճանն աս է որ հողը տակն ու վրայ ըլլայ , քրքրի և կակըղնայ , այնպէս որ օդը՝ ջուրն ու բուսոց արմատները դիւրաւ ներս կարենան մտնել : Եւ գործողու-